

mint ahogy a modern festők sem dolgoznak Michelangelo vagy Rubens stílusában. Maradnak tehát a modernnek, az atonálisok, a kakofónikusok. Igen ám, de utánzóknak lenni nagyon olcsó valami.” (124.) Az epigonizmus a Kodály-tanítványokat, a Bartók-követőket is utoléri, mert igaz, hogy „Kátony és Bartók zsenik, világszerte elismert nagy mesterek, akik a nagy, irdatlan bozótban még találtak egy jó utat, egy szűz, szép utat: a népi zenének, főleg a magyar népdalnak magasrendű, komoly feldolgozását”, de „az ő utánzóik megint csak utánérezett kis művecskéket tudnak kiagyalni. A géniusz-nak, az új irányít felfedező géniusz-nak teremtő ereje nélkül” (124–125.). És a fiatal nemzedék legfőbb problémája nemcsak az, hogy nem született benne nagyra hivatott, zseniális alkotó, hanem az is, hogy a sok út, a sokféle stílus között elvész: „a zsenit, ha tegyük fel, elnyomni, megölni nem is lehet, de lehet – megzavarni, tévútra csalni, zsákutcába hajszolni. Ahol kétségbeesésében fejfel megy a falnak. Ahol önmagába omlik, önmagát emészti, pusztítja el. És ennek a kornak legfőbb ismertetőjele, hogy a zsenit, a mind ritkábban világra jövő zsenit nagyon is félre tudja vezetni, meg tudja zavarni, és kelepcébe tudja csalni, ahol aztán kénszerűen az önmagába omlásra. Ez a kor, a mi korunk, mondhatni, az újonnan felfedezett, tökéletes ellenszere a – zsenialitásnak...” (126.).

Zseniellenes korban élünk – ez a gondolat egy egész fiatal nemzedék életérzésévé vált a harmincas években, a nagy világegés előtt (amelynek előszelei a regény hőseinek hermetikusan zárt világában is fűjdogálnak), s e zseniellenes kort az értékek válsága jellemzi leginkább. A zeneszerző-nemzedék példaképének: Kodálynak életműve az érték megőrzésére épül, mégpedig úgy, hogy közben nem vesz tudomást a kor ellentétes tendenciáiról. Mindez a kodályi életmű kontextusában nem okoz töréseket, de e kontextusokból kilépve nyilvánvalóvá válik, hogy a mester kísérletezést elutasító zeneszerzői útja nem folytatható. Az új irányzatokkal való szembesülés azonban újabb konfliktusokat teremt, mert ezek az irányzatok megkérdőjelezhető értékekre épülnek. Láng György könyve egyértelműen kimondja, hogy ez a generáció nem képes önállóságra, csak epigonizmusra, és hogy nem is találhatja meg saját útját: mert ebből az ördögi körből kilépni nem lehet, nincs megoldás, nincs tovább.

Dalos Anna

JOHN LANCHESTER: MR. PHILLIPS

Faber & Faber, London, 2000.

247 oldal, kemény kötésben 16.99 angol font

Az igazsághoz persze hozzátartozik, hogy nem volt különösebben nehéz ezt a regényt megtalálni, még abban a keresésre alkalmat bőven adó londoni könyvárdatban sem, amely legkézzelfoghatóbban egy átlagos kétszintes angol könyvesbolt kínálatában testesül meg: írójától otthonról ismerős volt már. John Lanchester *ÉRZÉKI UTAZÁS* (DEBT TO PLEASURE) című gasztronómiai detektívregényét Péter Ágnes fordításában 1997-ben, jóformán az eredeti angol kiadással egy időben jelentette meg a Helikon Kiadó. A gyorsaságon túl azért is figyelemre méltó a magyar közreadás, mert a szerző viszonylag fiatalnak számít – 1962-ben született –, s az *ÉRZÉKI UTAZÁS* volt első megjelent regénye, egyáltalán önálló kötete. Különböző újságoknak, magazinoknak írt éttermi kritikáin kívül addig lényegében semmilyen számottevő publikáció nem állt Lanchester mögött, a *London Review of Books* szerkesztőségében 1986 óta betöltött állásától eltekintve semmi olyasmi, ami irodalmi pályafutását komoly súllyal hitelesíthette volna. Az *ÉRZÉKI UTAZÁS* szülőhazájában méltán aratott nagy sikert, és nyert el számos irodalmi díjat. Magyarországon is érdemes méltatásban részesülni. Ám ahogy az éttermi kritikákból adott esetben magától értetődően következhet egy gasztronómiai detektívregény, most talán épp az a legzavarbaejtőbb, hogy az *ÉRZÉKI UTAZÁS* és a *MR. PHILLIPS* között első látásra alig-alig akad valamilyen – akár távoli – rokonság: mintha teremtő atyjuk nem ugyanaz az író volna, miközben a *MR. PHILLIPS* a maga módján ugyanúgy bravúros, kifinomult és a kortárs angol próza egyébként magas átlagszínvonalából kiemelkedő könyv, mint elődje volt.

A *MR. PHILLIPS* mindezek ellenére mégis az ismerősség benyomását kelti, s hogy világos legyen, pontosabban mire is gondolok, hadd írjam le röviden a regény látszólag nagyon egyszerű cselekményét. Victor Phillips ötvenéves londoni könyvelő, a kettős könyvelés szerelmese 1995. július 31-én, egy hétfő reggel elveszi szokásos munkaruháját, öltönyét, összekészíti táskáját, búcsút vesz három évvel fiata-

labb zongoratanár feleségétől, Mrs. Phillips-tól és kisebbik fiától, Tomtól, majd dél-londoni otthonából a város központja felé tart. Várakozik az állomáson, befut a vonata, felül rá. Figyeli az utasokat, különböző megállapításokra jut az utazás proxemikai vonatkozásait illetően, az utastársai hordozható lejátszóiból a fülhallgatókon keresztül kiszűrődő zaj ezúttal is rovarhangokra emlékezteti, a mobiltelefonokról, mint máskor, most is megállapítja, hogy semmi másra nem alkalmasak, mint hogy használóik rajtuk keresztül tudassák azal, akikkel beszélnek, pillanatnyilag mi akadályozza meg őket bármilyen értelmes üzenet továbbításában. Vagyis Mr. Phillips ezen a napon is ugyanazt cselekszi, amit felnőttéletének évtizedeiben régóta minden egyes hétköznap – de mivel három nappal korábban, pénteken kirúgták állásából, amit odahaza nem volt mersze elárulni, ezen a hétfői napon a szokásos rituálé szerint mégsem a munkahelyére tart, hanem London belvárosában bolyong különösebb cél nélkül. Olyan helyeken fordul meg, ahol a napnak ezekben a szakaiban, munkaidőben azelőtt sohasem járt. Útja során különböző helyszíneken különböző emberekkel találkozik, némelyikükkel beszédbe elegyedik, üldögél egy parkban, utazik az emeletes buszon, besétál a Tate Gallerybe, felkeresi nagyobbik, már önállóan élő fiát, Martint, aki egy könnyűzenei lemezeket kiadó cég társtulajdonosa, együtt megebédelnek, amikor újra magára marad, a Sohóban beül egy pornómoziba, egy képernyőről ismert és rajongott tévésztárt a való életben felismer, és követi őt egy bankba, ily módon belekeveredik egy bankrablásba, iszik egy sört egy kocsmában, felül a londoni metróra, majd a hazafelé tartó vonatra, az utcán segít egy öregasszonynak, akiről kiderül, hogy egykori hitoktatásánárának, Mr. Erinnek az özvegye, felkeveredik Mrs. Erin lakására, elidőzik kicsit néhai tanárának emlékei között, végül hazatér – vagyis néha tökéletesen közönséges helyzetekbe, néha egészen képtelen kalandokba keveredik, miközben egymással különösebben szabályos viszonyban nem álló visszautalásokon, asszociációkon, emlékképeken és mozaikokon keresztül leperreg előtte, mondjuk így, hajszálpontosan kiszámolható életének a legapróbb részletekre, családjának történetére is kiterjedő filmje.

Ebből a vázlatos ismertetésből is kitűnhet, hogy – a munkahely elvesztésének jól ismert toposzán túl – a Mr. PHILLIPS legközvetlenebb előképe az ULYSSES, jöllehet az alapmintának egyszerűbb és bizonyos értelemben radikálisabb változatával van dolgunk itt: Lanchester regényéből hiányzik az a típusú kultúrtörténeti stilizáció és az egymást követő fejezetek narratív változatossága, ami Joyce művének alapja, továbbá az elbeszélte idő ábrázolása sem oly szabályosan rigorózus itt, mint az ULYSSES lapjain. Az egyes szám harmadik személyben leírt eseménysorban Phillipsnek nem *telik* az ideje, mint Bloomé vagy Stephen Dedalusé egy nekünk rendhagyó, számukra tökéletesen átlagos napon, hanem *el kell töltenie* a rendelkezésre álló időt, túl kell lennie egy különleges eseményen, új, most kezdődő, ismeretlen életének első napján, azon az utazásokkal együtt majdnem tizenkét órán, ami számára mindig is végtelenül hosszúnak tűnt, de aminek napi munkája azelőtt keretet vagy, ha úgy tetszik, értelmet adott. Ezen az időnek való kiszolgáltatottságon túl, mely értelemszerűen a főhős saját pillanatnyi egzisztenciális kiszolgáltatottságát is kellőképpen érzékeltetni tudja, a Mr. PHILLIPS azért is radikálisabb változat az ULYSSES-nél a tudatfolyamregényre, mert Lanchester kegyetlenebb saját főhősével, mint Joyce az övéivel: Mr. Phillips tudatának korlátozottságát vagy redukáltságát nagyon határozottan és folyamatosan érzékelteti. A főhős gondolatainak döntő többsége egyfelől a szexualitásról szól vagy azzal kapcsolatos – a regény erős felütése is énjének erre a rétegére összpontosít: „Éjszakáinként Mr. Phillips a felesége mellett fekszik, és más nőkről álmodik. / Nem minden álma szól a szexről.” (3.) – másfelől mindent, ami eszébe jut, kiszámol: átlagot von, valószínűséget számít, az emberi élet lehető legképtelenebb dolgait egyszerűsíti le egyetlen számra, néha könyvelési rovatokra, az előnyöket bevételként, a hátrányokat kiadásként feltüntetve, hogy aztán továbbkalandozzon, és más dolgokkal tegye ugyanezt.

Hadd mutassak minderre előbb egy szelidebb példát: „Mr. Phillips számolni kezd. A napilapok, tegyük fel, hetven képet közölnek ruhátlan lányokról egy hét alatt – meglehetősen óvatos becslés, ugyanis minden nap van egy a Sunban, egy a Mirrorban, hét a Sportban, egy a Starban, ehhez jön, mondjuk, további egy tucaat a vasárnapi kiadá-

sokban, ami összesen hetvenkettő. Vágyis 72-szer 52 meztelen lány egy évben, ami 70 szorozva 50-nel, háromezer-ötszáz, meg 70 szorozva kettővel, az száznegyven, összesen 3640, meg kétszer 52 az 104, vagyis 3744 meztelen lány a napilapokban. A magazinokban, a szexújságokban persze, amiből több tucat van, cím szerint a Fiesta, a Men Only, a Knave, a Penthouse, a Playboy, a Mayfair, a különleges kiadványok, ázsiai cicák, nagy mellű nők, kövér nők, az olvasók feleségei; tehát tegyük fel, megint csak rendkívül óvatosan becsülve, hogy hetente legalább huszonöt ilyen magazin jelenik meg, mondjuk, számonként tíz lánnyal, ami alighanem több lehet, ha hozzávesszük az apróhirdetéseket, a beharangozókat, az »elmúlt számok legsikeresebb felvételei« rovatokban közölt kisebb képeket, de legyen számonként tíz, ami 25-ször tíz egyenlő 250-nel hetente, ezt megszorozzuk 52-vel, 50-szer 250 az 12 500, meg kétszer 250 az 500, összesen 13 000. Ha ehhez hozzáadjuk a napilapokból kiszámolt adatot, akkor az igen-igen óvatosan becsülve 3744 meg 13 000, egyenlő 16 744, vagyis ennyi brit nő van egy évben, aki pénzért szívesen leveszi a ruháját. [...] Egy tizenhétezer lakosú város másfél-szer akkora, mint St. Ives, ahol először nyaraltak Martin születése után. Vágyis egy kisvárosnyi ruhátlan brit nő van közöttünk normális embernek álcázva. Mr. Phillips-et egy pillanatra eltéríti városának gondolata, ahol meztelen nők végzik mindennapi teendőiket, sehol egy férfi, bevásárolnak, mosnak, ülnek az irodákban, pucolják az ablakokat azokról a félelmetes emelvényekről, ring a mellük és a fenekük, némelyikük szemmel láthatóan fázik, amitől rendszeren libabőrösek, és a mellbimbójuk megkeményedik. Vajon idegesek voltak aznap, amikor a fényképük megjelent, hogy fel fogják őket ismerni az utcán, vagy büszkén dicsekedtek a családjuk és a barátaik előtt? A felismerés persze mások számára is zavaró lehetett. Biztos vagyok benne, hogy ismerem magát valahonnan, Mrs. Hogyishívják. Az életemre esküszöm, biztos vagyok benne, hogy téved, tiszteletes úr.” (42–44.) Hasonló számítások egész sora bukkan elő rendre a szövegben, melyeknek a lehető legkülönbözőbb tárgyak van: mekkora egy ötvenéves férfi esélye az év egy adott napján a szeretkezésre, milyen valószínűsége van annak, hogy egyetlen lottószelvényrel megüssük a főnyereményt, melyik londoni pont a legalkalmasabb az öngyilkosságra, milyen kilátásaink vannak, ha erről a hídról ugunk le és nem a másíkról, és így tovább. De álljon itt egy hosszabb, két bekezdésből álló

idézet a főszereplő gondolatmeneteinek illusztrációjaként, amely talán arra is alkalmas, hogy érzékeltesse e tudatfolyampróza rendre visszatérő apróbb belső rímeit, melyek általában élet és halál kérdései körül forognak. A főhős az emeletes buszon ülve épp áthalad az egyik hídon a Temze fölött:

„...Mr. Phillips egész életében Londonban lakott, és soha nem kelt át hajóval a Temzén, egyetlenegyszer se. Ez azok közé a dolgok közé tartozott, amiket sohasem csinált. Nem ült helikopteren, semmilyen híres emberrel nem találkozott, nem járt a Wembley stadionban, a Royal Albert Hallban vagy az alsóházban. Senkit nem lélegeztetett szájon át, soha nem tartóztatták le. Nem látott holttestet apjának 1981-ben bekövetkezett haláláig. A kiterített test merev volt, és nehezen felejtethetően hűvös, amikor Mr. Phillips hozzáért.

Jókora számú olyan ember lehet ebben a városban, aki soha nem látott holttestet – óvatosan becsülve 80 százalék. Azoknak az aránya is tehát, akik még nem jártak a Temzén, és nem láttak holttestet se, magas lehet. És egy szexuális felmérés szerint, melyet néhány évvel ezelőtt vett meg, titokban és szenvedélyes érdeklődéssel olvasott el, a brüteknek csak a harminc százaléka próbálta az analízis közösiülést; ez a szám meglepően alacsonynak tűnt, mert – noha Mr. Phillips a tárgyat tekintve sem ide, sem oda nem tartozott, egyetlen idevágó saját tapasztalata Sharon Mitchellel azzal ért véget, hogy a lány könnyekben tört ki, neki vigasztalnia kellett Sharont, mielőtt ki tudott osonni a vécére, hogy önkézzel vessen véget annak, amibe belekezdett – jól tudta, hogy ez a dolog az első helyen áll a férfifantáziák toplistáján. Igazság szerint, a legközönségesebb heteroszexuális férfifantázia, ha egy pillanat erejéig eltekintünk attól, amelyikben a férfi végignézheti, amint két nő egymással csinálja, olyan nőkről szól, akik a./ ugyanannyira odavannak a szextől, mint a férfiak, ha nem jobban, b./ ugyanolyan gyorsan felizgulnak, c./ ugyanolyan gyorsan kielégülnek, és d./ imádják az analízis közösiülést. Összegezve az erre a buszra számított adatokat, s feltételezve, hogy az utasok 70 százaléka nem próbálta az analízis közösiülést, 75 százaléka nem kelt át hajóval a Temzén, 80 százaléka nem látott holttestet, és abból kiindulva, hogy a buszon 80-an utaznak, a 70, a 75 és a 80 százalék összeszorozásából 42 százalék jön ki, ami azt jelenti, hogy a buszon lévők közül összesen 33,6 utas nem járt még London folyóján, nem látott holttestet, és nem végzett analízis közösiülést sem. Hála Sharonnak, Mr. Phillips abba a viszonylag áramvonalas és

tapasztalt alkalmazba került, akiknek csak a *Temze maradt ki*. Megélt egyet s mást.” (84–85., kiemelések tőlem – Cs. I.)

A szélesebb műfaji párhuzam mellett még egy fontos közös vonás van a két regényben: ahogyan az 1904. június 16-i Dublin pontosan rekonstruálható Joyce művéből, ugyanúgy felárul az 1995. július 31-i London Lanchesterből. Noha Lanchester egy interjúban elmondta, hogy például a busz útvonalát vagy a Mr. Phillips által látott pornófilm történetét maga találta ki, ezek a valóságban ugyanígy nem léteznek, a MR. PHILLIPS mégis kiemelkedő darab azok között a szépirodalmi könyvek között, amelyek Londonról szólnak, illetve Londont választják színhelyükül. Phillips Londonja valóságosan bejárható tér egyrészt, másrészt a könyv minden apró részletéből és nagyobb egységéből a cselekményen keresztül és attól elválaszthatatlanul London köszön vissza, London közhelyei, a Londonra vonatkozó turistatudás. Hadd idézzek erre is egy rövidebb, a nekem egyik legkedvesebb példát: „A busz a modernebb változatok egyike, ahol elől, a sofőrnek fizetve kell felszállni; sokkal lassabb és kevesébb szeretetre méltó, mint a régi, kalauzos Routemasterek. Csak hát ezeket bizonyára olcsóbb működtetni – kevesebb munkaerő kell hozzájuk. A világ másmilyennek, sokkal törekenyebbnek látszik, ha felfigyelünk rá, hogy mindenki mindenütt a lehető legkevesebb embert igyekszik foglalkoztatni. Mr. Phillipsre mindig is nagy hatást gyakorolt, ahogy a kalauzok pontosan tudták, ki szállt föl, ki szállt le, ki nem fizette még meg a menetdíjat, mintha egy állandóan felfrissített térkép lenne a fejükben a buszról. Akárhányszor próbálkozott azzal, hogy mozdulatlanul ül és eltitkolja, hogy még nem fizetett, mindig ott kocogtatta a vállát a kalauz, a pénzt követelve. Talán kiképzik őket arra, hogy felismerjék a bűnös testtartást. Ha egy kalauz megcsalja a felesége, másodpercekkal hazaérkezése után tudni fog róla.” (80–81.) Vagy: „Ritkán fordul elő, gondolja Mr. Phillips, hogy hajléktalant lát az ember a buszokon. Feltehetőleg a jegyárak miatt. A metrón mindenütt ott látni őket, különösen a Circle-vonalon, ahol egyetlen jegy áráért egész nap körbe-körbe utazhatnak, keringenek a főváros körül, mint a zászlók az imamalmon. A földalatti rendszerint örültekkel is találkozik az ember. A helyzet az, hogy éjszaka egy idő után a metró az örültek, a részegesek és a tőlük félők népesítik be.” (94.) Többtucatnyi hasonló apróság, megfigyelés, észrevétel, megjegyzés, gondolatfutam olvasható a re-

gény lapjain, csupa olyasmi, ami mindenki számára ismerős és magától értetődő, aki egyszer is járt Londonban. Nem csoda, hogy a turistaközhelyek ilyen nagy számban kapnak helyet a regény lapjain, hiszen Phillips ezen a napon maga is turista, utazó, idegen saját szülővárosában, és helyzete lépten-nyomon reflektálódik: „Mr. Phillips Richard Dadd festménye, A CSODÁLATOS FAVÁGÓ LESÚJT című kép előtt áll. Ezt a képet mind a négy alkalommal megnézte, amikor a Tate Galleryben járt (egy korai randevú Mrs. Phillipsszel, amikor Mr. Phillips igyekezett műveltek látszani; két látogatás húgával és annak lányával, amikor Londonba jöttek, és körbejárták a nevezetességeket; és most). Ez éppen határeset a tekintetben, hogy Mr. Phillips kizárható-e az igazi londoniak kategóriájából, tekintettel arra, hogy ahogy ezt minden londoni tudja, az igazi londoniak soha nem csinálnak vagy néznek meg semmit a saját városukban. Kivételt csak azok a szerencsétlenek képeznek, akiknek kisgyerekkük van, ők állandóan cirkuszba, rajzfilmekre, bábszínházba, különleges mászóakkal felszerelt játszótérre és ritka élőlényeknek otthont adó parkokba járnak. De ez igazából nem számít. A városban töltött ötven esztendő alatt Mr. Phillips egyszer járt a Towerben, egy iskolai kirándulás során; kétszer a British Museumban, ebből az egyik iskolai kirándulás volt, a másik alkalommal pedig unokahúgait kísérte, míg nővére és Mrs. Phillips a boltokat járták; egyszer a Madame Tussaud viaszmúzeumban, Martinnal és Thomasszal; egyszer a National Galleryben, ugyancsak velük; többé-kevésbé ez volt minden, vagyis Mr. Phillips sosem járt a Kew Gardensben, a Hampton Courtban, a greenwichi hajózási múzeumban, a teddingtoni zsilipnél, a Covent Garden Operában, a Barbicanben, soha nem nézte meg a királyi zászlószemlélt, az őrségváltást, nem volt a Prom-koncertek záróestjén, egyáltalán Prom-koncerteken (Mrs. Phillips éppen elégszer ment mindkettejük helyett), nem volt a Londoni Autókiállításon, a planetáriumban vagy a Highgate Temető éves nyitott napján. A richmondi bábszínházban 1977 és 1989 között (amikor Martin hatéves lett, illetve Tom tíz) tett évi egy látogatást nem számítva, Mr. Phillips ötször ment el színházba, ami éppen ötszöröse annak, ahányszor elment volna, ha ez kizárólag rajta áll.” (116–117.)

Mégis félrevezető volna azt a látszatot kelteni, hogy a MR. PHILLIPS pusztán füzere vagy gyűjteménye volna a vicces és ironikus reflexióknak, időnként a szó legszorosabb értelmében vett vicceknek (egy példa egy hosszú szekvenciából: „Hány feminista kell egy villanykörte

becsavarásához? Egy, és ez egyáltalán nem vicces.” – 184.) E rétegének gazdagsága és szellemessége nemhogy egy rövid recenzió keretében nem érzékeltethető még hozzátétőlegesen sem, bizonyára egyetlen végigolvasás sem deríti fel minden dimenzióját. Ez a réteg sajátos eszköz, olyan fedés, mely elsősorban a könyv élvezetességét és olvashatóságát biztosítja, ami persze egyáltalán nem kevés. A regénynek viszont éppen duplafenekűsége a fő tétje, az, hogy a tetszetősség mögött rejlő drámai milyen hatékonyan tud átjönni. Komikus és tragikus körülbelül abban a dichotómiában ötvöződik a MR. PHILLIPS lapjain, amit Simone Weiltől származó mottója is megelődleg: „Egy embernek, aki a világegyetemen magára marad, semmilyen joga nincs – ehelyett kötelességei vannak.” E hatékonyságnak, eredményességnek a valódi foglalatja a regény tulajdonképpeni cselekménye, s az események bonyolítása a belső arányosság révén ezt megfelelően evidenciában is tartja. Vajon a főhős végül túl tudja-e élni ezt a rendhagyó napját, sikerül-e belőle épségben kikeverednie, egyáltalán: *mi fog történni Mr. Phillipsszel?* John Lanchester írói képességeit dicséri, hogy ez a kérdés a regény legutolsó mondataiig nyitott tud maradni, és lényegében nincs egyetlen pontja sem, ahonnan kiszámítható volna, mi lesz a vége (a befejezést e helyen, a majdani reménybeli magyar olvasóra is gondolva, nem árurom el). Phillips egymást követő élményei, a tipikusról az egyedire, a viccesről a komolyra, az elképzeltről a megéltre, a jelenből a múltba vagy a jövőre bármikor, bármely pillanatban váratlanul átváltó asszociációi, tapasztalatai, kalandjai mind-mind különféle variációi az alapkérdésnek, nagyság és kicsinyiség, „jog” és „kötelesség”, valószínűség és bizonyosság, szerencse és csapás, boldogulás és kudarc, élet és halál bonyolult szintézisének, és igen jellemző, hogy mikor a nap során átélt helyzetek legszélsőségesebbikében, a bankrablásakor a padlószőnyegen fekvé végül úgy dönt, neki ebből elég, a bankrablók előzetes fenyegetései és fegyverei ellenére feláll, és kísétál innen, történnék bármilyen pillanatra valóban hőssé is válik, mégsem lesz hőse e jelenetsornak, semmiféle a való világban elfogadott vagy elismert erényt nem tud kovácsolni belőle, és így módon nem lesz hőse saját életének sem – egyszerűen életben marad, és él továbbra is ak-

ként, ami néhány perccel azelőtt volt: állástalan ötvenéves könyvelőként, egyedül, magára hagyatva, jogok nélkül, kötelességekkel a londoni univerzumban. Szorosan idetartozik, hogy az én olvasatomban a bankrablási jelenet például nem tetőpontja a cselekménynek – életének kudarca és kisszerűsége sokkal kézzelfoghatóbban tárul fel a nem sokkal ez után következőkből, amikor Mrs. Erin lakásán felismeri, hogy néhai tanára, aki bizonyos hatást gyakorolt rá, még ha diákként ambivalens volt is vele a viszonya, primitív fasisztoid nosztalgákat ápolt, ám tetőpontnak ezt a szituációt sem nevezném. Talán épp az a legfőbb érdeme Lanchester regényének, hogy nem egyszerűsíthető le egyetlen kulcsjelenetre vagy vezethető vissza benne bármi valamelyik helyzetből, hanem együtt, egészében, a teljes szöveg összjátékában derül fény lényegére: egy átlagos emberi élet végtelen képtelenségére és banalitására, a létezésnek való kiszolgáltatottságára, miközben tele van olyan utalással, melyeket, ha konkrétan akarjuk megfeleltetni, adott esetben konkrétabb és köznapibb következtetésekre és olvasatokra jutunk – a már említett interjúban Lanchester visszautasítja, hogy szándékában állt volna ilyen kibontható direkt jelentések lehetőségét megadni. Ebben az értelemben, finom bonyolultságát és összetett konstruáltságát tekintve, a MR. PHILLIPS magától értetődő realizmusa és a történet prioritása révén klasszikus angol regénynek számít, a hagyományos mintától való eltérései, intellektualizáltsága egyidejűleg a modern európai regény kritériumait is beteljesítik.

A februárban megjelent könyv méltó fogadtatásra talált eddig is: akadt kritikusa, aki odáig merészkedett, hogy az angol egzisztencialista regény megszületését ünnepelje benne. Óvatos beclés sem kell hozzá: megjósolható középtávú pályafutása és bekövetkező sikere. Nekem mégis gyakran, már első olvasásakor is egy sokat idézett nevezetes magyar irodalmi helyzet, az ISKOLA A HATÁRON-nal kapcsolatos ismeretes mondás jutott minduntalan eszembe: „Olvastad az ISKOLÁ-t? Igen? Akkor olvasd el még egyszer.” Mindenkit irigylek, aki még egyszer sem olvasta a MR. PHILLIPS-et, és mindenkinek azt kívánom, hogy erre minél előbb adódjon alkalma. Egyszer, kétszer, sokszor, és mindig még egyszer.

Csuhai István